

АНОТАЦІЯ

Мірошниченко С. М. Конвергенція журналістики і правозахисту в роботі громадських організацій під час документування воєнних злочинів в умовах міжнародного збройного конфлікту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 Журналістика. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному осмисленню конвергенції журналістики і правозахисту в роботі громадських організацій під час документування воєнних злочинів в умовах міжнародного збройного конфлікту.

Актуальність дослідження зумовлена масштабом документування воєнних злочинів Росії проти України (213 тисяч епізодів станом на березень 2026 року), цифровою трансформацією цього процесу, інституційними зрушеннями на національному і міжнародному рівнях та потребою самих громадських організацій у концептуальному самоосмисленні. Значну частину функцій із документування виконують нині не лише державні правоохоронні органи та міжнародні слідчі механізми, а й громадські організації. Поряд із польовим документуванням, верифікацією, адвокацією і взаємодією з механізмами правосуддя вони провадять журналістську та комунікаційну діяльність, формують громадську думку. Така поліфункціональність свідчить про структурно зумовлене зближення журналістики і правозахисту, яке у вітчизняній науковій літературі досі не отримало комплексного осмислення. Саме цей дослідницький розрив визначає проблему дисертації.

Мета роботи – розробити і верифікувати теоретико-аналітичну рамку конвергенції журналістики і правозахисту в роботі громадських організацій під час документування воєнних злочинів та обґрунтувати інтегровану модель такої конвергенції. *Об'єкт дослідження* – конвергенція журналістики і правозахисту в діяльності громадських організацій з документування воєнних злочинів. *Предмет* – виміри, механізми та інтегрована модель конвергенції журналістики і правозахисту в діяльності таких організацій.

Для досягнення мети *розв'язано низку завдань*: схарактеризовано документування воєнних злочинів як міждисциплінарне поле і розкрито функції журналістики та правозахисної діяльності у ньому; визначено аналітичні виміри конвергенції та обґрунтовано концептуальну рамку її осмислення; досліджено комунікаційно-технологічний вимір конвергенції, зокрема роль цифрових технологій та OSINT-методології; виявлено етичні, безпекові та верифікаційні виклики конвергентного документування і способи інституційного реагування на них; розкрито адвокаційну функцію журналістських матеріалів та окреслено потенціал і межі їх використання у національних і міжнародних правосудних процесах; обґрунтовано розуміння громадської організації як гібридного актора забезпечення відповідальності; розроблено інтегровану модель конвергенції і типологію функціональних ролей організацій у документаційному ланцюгу.

Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, порівняння, узагальнення і систематизація) та спеціальнонаукові підходи: системний підхід, акторно-мережева теорія, соціологія професій і теорія поля, теорія гібридних організацій, концепт межових об'єктів. *Емпіричну частину* побудовано на методі напівструктурованого глибинного інтерв'ю з провідними представниками українського поля документування – А. Пантелєєвою (МІПЛ), М. Томак (Truth Hounds), Т. Печончик (Центр прав людини ZMINA), Н. Гуменюк (The Reckoning Project), а також на методах кейс-стаді, аналізу документів, моделюванні. *Хронологічні межі* дослідження охоплюють період від початку збройного конфлікту у 2014 році до 2025 року з основним емпіричним фокусом на часі після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

У першому розділі документування воєнних злочинів обґрунтовано як міждисциплінарне поле на перетині журналістскознавчої, правозахисної та меморіально-відповідальної площин. Доведено, що журналістика бере участь у ньому через функції публічного свідчення, верифікації та фіксації, її ключова соціально-комунікаційна функція – формувати громадську думку про воєнні злочини. Правозахисну діяльність розглянуто як спеціалізовану, етично врегульовану і процедурно розвинену практику встановлення фактів. Виокремлено п'ять аналітичних вимірів конвергенції: нормативний, медіавізуальний, епістемічно-методологічний, інституційний і трансформаційний.

У *другому розділі* розкрито комунікаційно-технологічний вимір конвергенції. Показано, що комунікація структурно вбудована в документування: одна й та сама організація готує матеріал водночас для широкої публіки, донорів і слідчих. Цифрові технології та OSINT утворюють спільний методологічний простір, у якому журналістика і правозахист виконують майже тотожні операції з перехресної перевірки, встановлення геолокації, аналізу метаданих, атрибуції і збереження доказового сліду. Вони розходяться лише на рівні подальшого інституційного призначення матеріалу. На прикладах документування подій у Бучі, Краматорську та на Київщині продемонстровано, як перевірка, архівування і ланцюг збереження забезпечують одночасну придатність матеріалу до публічного, аналітичного і правосудного використання. Виклики конвергентного документування згруповано у кластери. Описано відповіді на них, зокрема протоколи диференційованої інформованої згоди.

Третій розділ присвячений розкриттю адвокаційного і правосудного виміру конвергенції. Показано, як журналістський матеріал набуває адвокаційної функції і реалізує її на мобілізаційному, інституційно-правозахисному, національному, міжнародному і санкційному рівнях тиску забезпечення відповідальності. Водночас обґрунтовано, що правосудний потенціал таких матеріалів має структурні межі, через що в суді матеріали громадських організацій найчастіше працюють корроборативно, підсилюючи інші докази. Сучасну українську правозахисну громадську організацію обґрунтовано як самостійного гібридного актора забезпечення відповідальності, який виникає на спірній юрисдикційній території журналістики, правозахисту, юриспруденції, форензики та меморіально-архівної справи.

У *четвертому розділі* результати попередніх напрацювань синтезовано в авторську інтегровану модель конвергенції журналістики і правозахисту. Модель складається з п'яти взаємопов'язаних компонентів – акторного, процесуального, інструментального, режимного і вимірного. Вона пояснює, як гібридна організація поєднує журналістські, правозахисні, технологічні, адвокаційні та правосудні практики в одному операційному полі, забезпечуючи паралельний рух матеріалу режимами публічного свідчення, аналітичного дослідження, адвокаційного тиску і кримінального провадження. Модель конкретизовано типологією функціональних ролей громадських організацій: документатора,

комунікатора, адвокаційного актора, посередника правосуддя, методологічного інноватора, архівіста і зберігача пам'яті, координатора екосистеми. Одна організація зазвичай поєднує кілька ролей одночасно.

Наукова новизна. Дисертація є комплексним дослідженням, у якому вперше обґрунтовано конвергенцію журналістики і правозахисту в діяльності громадських організацій як багатовимірний суспільно-комунікаційний феномен документування воєнних злочинів. Наукова новизна роботи полягає в розробці авторської інтегрованої моделі цієї конвергенції на матеріалі українського досвіду 2014–2025 років, яка охоплює акторний, процесуальний, інструментальний, режимний і вимірний компоненти та пояснює, як журналістські практики свідчення, верифікації та публічної репрезентації поєднуються з правозахисним документуванням. Уперше виокремлено аналітичні виміри конвергенції журналістики і правозахисту та запропоновано типологію функціональних ролей громадських організацій у документаційному ланцюгу. Доведено, що управління структурними напругами між журналістською і правозахисною логіками є умовою сталої реалізації документаційних, комунікаційних і адвокаційних функцій. Удосконалено теоретичну рамку журналістики прав людини, підходи до розуміння громадських організацій як новинотворців і концепцію стратегічного свідчення в умовах цифрового документування. Подальшого розвитку набули концепт документаційного ланцюга як руху журналістського і правозахисного матеріалу через публічний, аналітичний, адвокаційний і правосудний режими, а також розуміння межових об'єктів як пояснення поліфункціональності задокументованого матеріалу.

Практичне значення. Розроблена теоретико-аналітична рамка та інтегрована модель можуть бути використані громадськими організаціями для стратегічного планування й визначення функціональних ролей, журналістами і медіа – для усвідомлення місця журналістики у документуванні, верифікації та публічній репрезентації воєнних злочинів, а правоохоронними і судовими інституціями – для структурованої взаємодії з громадськими організаціями. Результати дослідження можуть бути застосовані в навчальному процесі під час викладання курсів із журналістики прав людини, воєнної журналістики, документування воєнних злочинів, цифрових розслідувань та OSINT.

Ключові слова: конвергенція, журналістика, громадська організація, права людини, верифікація інформації, правозахисники, медіа, воєнні

злочини, війна, збройний конфлікт, російське вторгнення, міжнародні механізми, пам'ять, справедливість, травма.